

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ ОСОБИСТОСТІ

УДК 159.9.01 : 167/168

© А. В. Фурман, О. Є. Фурман, 2021

orcid.org/0000-0003-1550-6955

orcid.org/0000-0002-7082-9717

<https://doi.org/10.33989/2226-4078.2021.2.239951>

ФУРМАН Анатолій Васильович

*доктор психологічних наук, професор кафедри психології
та соціальної роботи Західноукраїнського національного університету*

ФУРМАН Оксана Євстахіївна

доктор психологічних наук, професор

МЕТОДОЛОГІЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПСИХОЛОГІЇ ЯК СФЕРИ МИСЛЕДІЯЛЬНОСТІ

Методологічне дослідження присвячене обґрунтуванню альтернативного погляду на психологію як на універсум людської життєдіяльності і відтак як на особливий світогляд і на здатність бачити все у фокусі людини. Ця альтернативність відштовхується від відомої ідеї Г. П. Щедровицького, висловленої у 1980 році, розглядати психологію не як науку, що має свій предмет і метод, а як «увесь світ, сприйнятий із певної точки зору». При цьому аргументується, що таке розлоге розуміння психології як сфери мислєдіяльності, по-перше, не заперечує наукового (об'єкт-предметного) методу до її полідисциплінарної розробки, хоча й указує на його редуційні фільтри та пояснювальні обмеження, по-друге, виявляє універсальний спосіб розширення компетентнісного горизонту впливу психології на особисте і суспільне життя та культурний розвиток громадян і всього людства. Комплексним інструментом вирішення останнього надзавдання став авторський циклічно-вчинковий підхід, що дав змогу змістовно деталізувати канонічну оргсхему розгортання вчинку В. А. Роменця у вигляді чотирьох тематизованих дослідницьких стратегем персонального мислєвчинення. Зокрема, на етапі ситуації сфера психології висвітлюється як взаємопроникнення різних раціогуманістичних знань і психологічної роботи будь-яких змісту та спрямування, самобутнього світогляду й антропоцентричного мислєдіяння і в підсумку всюдисущої форми конструювання соціального довкілля і способу життєздійснення людини, що пояснюється такими інноваційними епістемними продуктами, як схема мислєдіяльності, шестирівнева модель

професійного методологування, парадигмально-дослідницька карта та ін. На етапі мотивації ця сфера має позбутися існуючої самоплинності й отримати чітку методологічну організацію, яка б згармонізувала психологічні дослідження, проєктні і методичні розробки, техніки і практики у єдиний квітальний організм розвитку всієї психодуховно зорієнтованої мислєдїяльностї, котра, зі свого боку, стимулювала б соціокультурне утвердження таких основних складових сферного психологування, як робота, мислекомунїкація, рефлексивна дїяльнїсть, мислення, мислєвчинення. Етап учинкової дїї – це вїдповїдальний дїя кожнoго і дїя всїх перїод закрїплення в їндивїдуальній і масовїй свїдомостї розумїння психологїї як уже сформованої й розвиненої сфери мислєдїяльностї, що долає вузькї рамки суто природничо-наукового розгляду психодуховної дїйсностї й первинно цікавиться їнтенцїями, цїлями і цїнностями здїйснення психологїчної роботи у чотирьох вимїрах (розвитку психологїчного знання, чистого мислення, мислєдїяльностї і вкористання психологїчного їнструментарїю) та у п'яти базових видах (теоретичної, науково-проєктної, прикладної, емпїричної, психокультурної). Змїстом пїслядїяльного етапу має стати безперервна і майже тотальна рефлексїя їндивїдуального, колективного і суспїльного мислєвчинкового творення багатовидового свїту психологїчного практикування й вїдтак добування нових знань і компетентностей та збаачення досвїду психологїчної роботи всїх, хто вїдносить себе до цїєї сфери. Насамкїнець, головнo задля прикладного унаочнення обстоюваних їдей, концептїв і методологем, здїйснена детальна характеристика ситуациїної, мотивацїїної, дїяльнoї і пїслядїяльнoї складових освїтнього узмїстовлення новоствореної авторської програми їз дисциплїни «Психологїя як сфера мислєдїяльностї», що кїлька рокїв успїшно реалїзується при пїдготовцї докторїв фїлософїї їз психологїї.

Ключовї слова: психологїя як наука, психодуховне, сфера психологїї, мислєдїяльнїсть, циклїчно-вчинковий пїдхїд, дослідницька стратегема, психологїчна робота, методологування, мислєвчинення, мислекомунїкація, психологїчне мислення, рефлексїя, психософїя, психологїчна культура, Г. П. Щєдровицький, В. А. Роменець.

Постановка методологїчної проблеми. Психологїю традицїйно вважають: 1) або наукою про сукупнїсть психїчних явищ (головнo процесїв, станїв, властивостей, тенденцїй, а також сприймання, мотивування, мислення, почування, волевиявлення та їн.) і поведїнку людини, вищих тварин, яка пояснюється спрїчиненням цих явищ, 2) або науковою дисциплїною, що вивчає закономірностї, механїзми і факти виникнення, розвитку та функцїонування психїки і психїчної

діяльності особи, груп людей, окремих соціумів (остання позначається терміном «соціетальна психіка»).

Однак такий усталений погляд на психологію хибує кількома *редукційними* *недоліками*:

по-перше, відображає природність психічного, тобто фіксує феноменальні оприявлення тваринної і людської психіки, проте не охоплює духовного у його сутнісній позаприродності, трансцендентності, ноуменальності, ірраціональності; звідси загальновідомий вирок психології ХХ століття: вона, будучи первинно вченням про душу, «стала наукою без душі»;

по-друге, на відміну від точних наук (математики, фізики, хімії та ін.), «які мають справу з банальними предметами думки» (Балл, 2017, с. 87–88), психологія виокремлює надскладний предмет розмірковувань – *життя*, взяте у процесі розвитку як вмістилище всеможливих психічних явищ і душевних станів (В. А. Роменець, П. А. М'ясоїд); тому не тільки «дві стихії – свідомі і несвідомі – стикаються між собою, вносять сум'яття одна в одну, і людина помічає своє перебування у світі» (Роменець, Маноха, 2017, с. 112), а й два світи актуальної буттєвості – психічний і духовний, – взаємно пронизуючи один одного, уможливають плинну екзистенцію її різномодусного (суб'єктного, особистісного, індивідуального, універсального) уприсутнення в соціальному повсякденні і цього зовнішнього світу у внутрішньому засвіті особи;

по-третє, своєрідним незвіданим пограниччям, що поєднує непоєднане в науково-раціональному витлумаченні, тобто охоплює в онтичній єдності психічне і духовне, є *свідомість* як та «сфера забутого буття», що ніколи до кінця непізнана (І. Кант), адже її сутнісний горизонт функціонування належить позаприродному, квазіпредметному, метафізичному (М. К. Мамардашвілі, О. М. П'ятигорський, М. Ю. Савельєва, А. В. Фурман), що вимагає, з одного боку, рефлексивно опрацювати метатеоретичну мозаїку життя свідомості, з іншого – обґрунтувати внутрішні умови вакуальнення свідомої здатності людини як самотнього досвіду і його постійне розпросторення назовні, за межі реальності, себто перебування у стані безупинного цілісного трансцендування (див. Фурман А., 2018а; 2018б; 2017в);

по-четверте, за три з лишком століть наукового періоду розвитку психології тупиковим виявився сам шлях чіткого (власне об'єктивного) визначення її предмета, що й сьогодні залишається актуальною проблемою; і це незважаючи на те, що на цьому шляху все звелося, починаючи із XVIII століття, до віднаходження все нових і нових предметів цієї науки; так, не вдаючись у деталі й не апелюючи до персоналій, історія психології містить десятки більш-менш аргументованих упредметнень: явища свідомості, безпосередній досвід суб'єкта, пристосованість походження психічних діяльностей, поведінка, несвідоме, процеси сприйняття, формування і переробки образів, вищі цінності та екзистенційні ресурси особи, пізнавальні здібності людини, психіка, психічна діяльність, внутрішній світ людини, модуси суб'єктивної реальності, індивідуальний світ *Я* людини, психічна реальність, психосфера і т. д. і т. ін.

Окреслене проблемне коло розвитку сучасної психологічної науки, що сьогодні нагадує відоме *колесо сансари*, коли людина проживає своє життя у стані невігластва, створюючи для себе багато в чому ілюзійний суб'єктивний світ, й увесь час блукає колом, може бути розірване тільки *методологічно*. Це спричинено тим, що проблема полягає не у формі, матеріалі чи змісті того, що пізнається, а в методі пізнання, способі мислення. Інакше кажучи, суть справи полягає не в косметичній підгонці наукового методу до розширеного витлумачення предметного поля психології, а у зміні самої *методологічної оптики* її розуміння, інтерпретації, творення, практичного використання. У зв'язку з цим максимально проблематизуємо ситуацію: *як не парадоксально, але, зважаючи на обмежені можливості отримання у природничо-науковий спосіб достовірного психологічного знання, у майбутньому малоперспективним є розвиток психології як науки, тоді як евристичним і вкрай продуктивним – як самобутньої сфери мислєдїяльності й, отже, її утвердження як особливого світобачення, атрибутивної ковітальної практики і навіть способу та якості життя.*

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Альтернативна ідея відносно розуміння і призначення психології була розкрита в публічній лекції перед науковими співробітниками Інституту

загальної і педагогічної психології (м. Москва) Георгієм Щедровицьким (1929–1994) ще в 1980 році. Зокрема, тоді він перекопував, що треба розглядати психологію не як науку, котра має свій предмет і метод, а як «увесь світ, сприйнятий із певного погляду», й відтак «не лише як сукупність окремих наукових дисциплін, а й як увесь універсум людської життєдіяльності, взятий за певного повороту, ракурсу, з певним технічним і практичним відношенням» (див. Щедровицький, 2000, с. 6). Однак це аргументоване звернення відомого методолога до психологів-дослідників про можливість кардинально інших місця, ролі і покликання психології у житті особи, суспільства, культури, людства на десятиліття залишилося не те, що неопрацьованим, але навіть належним чином неосмисленим.

Через чверть століття (2005 рік), з нашого погляду, невдалу спробу в цьому напрямку здійснив один із визнаних представників філософської школи Г. П. Щедровицького Вадим Розін (нар. 1937 р.) під час розробки авторської версії дисципліни «Методологічні основи психології» (див. Розін, 2005). Річ у тім, що цей автор справді прагне втілити у життя *ненатуралістичний, тобто власне методологічний, підхід*, який передбачає критичний погляд на течії, напрями і школи наявного наукового розуміння психічної реальності й одночасно вимагає ґрунтовної рефлексії усіх (зокрема і його власних) теоретичних побудов у психології, а також має супроводжуватися окремою методологічною реконструкцією способів роботи і мислення психологів. Однак він зреалізує цей «ненатуралістичний підхід» як «особливий методолог, методолог з обмеженою відповідальністю», тому що діє у *кооперації з предметником* (ученим, педагогом, психологом, проектувальником та ін.), виконуючи при цьому суто дорадчі функції: радить йому, як мислити і діяти, але не тому, що знає справжню реальність, а постає в ролі фахівця, котрий вивчає і конструє мислення.

Отож, В. М. Розін, вибудовуючи власну версію психології, вчиняє не як методолог-мислитель і психолог-творець психодуховної дійсності в одній непересічній особі, а як дистанційований від методологічної сфери психології окремішній методолог, котрий, хоча й використовує весь арсенал методологічних засобів і способів діяння, усе ж

розгортає свою роботу як обслуговувач психологів-предметників, підказуючи їм як розмірковувати і діяти у ситуаціях наукової кризи, відповідає на їхні запити, враховуючи їх бачення психічної реальності й нагальних проблем психологічного дискурсу, веде з ними рівноправний діалог. Ось чому запропонований названим дослідником навчальний посібник змістовно вирішує п'ять тематичних завдань:

а) аналізує деякі міфи, що утруднюють адекватне розуміння психологами власних реальних способів роботи і мислення;

б) пропонує варіанти генези психології як самостійної дисципліни;

в) висвітлює способи мислення у психологічній науці і практиці;

г) формулює ідеали і критерії, які можна застосовувати до дослідження та розробки у психологічній науці і практиці;

д) викладає авторські уявлення про психіку та її розвиток, охоплюючи й аналіз здібностей людини (несвідоме, емоції, мислення, уява, рефлексія), а також формування особистості.

У 2017 році одним з авторів запропонована новаційна програма із дисципліни «Психологія як сфера миследіяльності», що неодноразово доопрацьовувалася й пройшла успішну апробацію на третьому (освітньо-науковому) рівні підготовки упродовж наступних чотирьох років академічного вишколу докторів філософії зі спеціальності 053 «Психологія» (див. Фурман А., 2021). Пропонований авторський курс зреалізовує повною мірою альтернативне до традиційного, суто природничо-наукового чи гуманістично центрованого, розуміння психології як системи раціональних знань про психіку, принципи, закономірності, поняття і феномени її розвитку в комах і тварин та в онтогенезі особи як суб'єкта, особистості, індивідуальності. Ця альтернативність джерелить від *ідеї Георгія Щедровицького* розглядати психологію як щось значно більше і вагоміше (і певне бачення світу, особливий світогляд, одночасно весь світ, взятий в окремому розвороті, ракурсі, і фокусування на формах і способах мислекомунікації та соціального практикування людей та ін.), хоча її тематичне, структурне, змістове і поняттєво-категорійне наповнення є авторським, інноваційним.

У будь-якому разі обстоюваний нами кардинально інший погляд на розуміння і витлумачення психології, а саме як на вселенську, буттєво атрибутивну для усупільненої й окультуреної людини, *сферу мислєдїяльностї і мислєвчинення*, є вповні альтернативним до всіх добре і мало відомих, інклюзивно витончених інтелектуальною акробатикою окремих теоретизувань, підходів – природничо-наукового, гуманістично-предметного, специфічно-методологічного, культурно-історичного, антропологічного і, врешті-решт, будь-якого іншого, головне – системно та рефлексивно аргументованого у лоні предметного багатоголосся сучасної соціогуманітарної науки.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Вищевикладене дає підстави подивитися на психологію не тільки як на науку з її рожевими окулярами бачити психіку і людське життя як багатопредметний об'єкт дослідження та вивчати чи мисленнєво конструювати його у своєму – відеальнено атомізованому, ковітально поза-контекстному, стало незмінному від пізнавальної діяльності і світогляду дослідника – вигляді. Вочевидь усе це рафіновано обмежене постулатами наукового методу розуміння психології, за якого вона постає вкрай штучним організмом серед інших форм упорядкування людського знання (досвідного, міфологічного, мистецького, теологічного, неявного, езотеричного та ін.) і його різноаспектного діяльнісного використання. Тому існує нагальна потреба, що усвідомлена нами як **мета дослідження**, перейти від одиничного, виняткового, штучного до загального, всюдисущого, реального, тобто розширити компетентнісний горизонт впливу психології як на особисте і суспільне життя людей, так і на культурний ландшафт розвитку глобалізованої сучасності.

Формування цілей статті. Зважаючи на висвітлене проблемне поле і ціннісні пріоритети методологічного дослідження, його завданнями є:

1) обґрунтувати циклічно-вчинковий підхід як найбільш адекватну методологічну оптику осмислення і рефлексивного опрацювання психології як сфери мислєдїяльностї;

2) охарактеризувати чотири основних дослідницьких стратегіями циклічно завершеного мислєвчинення, здійснюваного в напрямку методологічної організації сфери психології;

3) продемонструвати на прикладі тематико-структурного і логіко-змістового наповнення авторської програми із дисципліни «Психологія як сфера миследіяльності» реальну можливість і високу евристичність інноваційного розвитку психології на фундаменті, але за межами її суто науково-предметного розгляду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поставлена нами *мета методологічного пошуку*, а саме максимальне розширення компетентнісного горизонту уприсутнення психології у суспільному житті і культурі, політиці та управлінні, науці та освіті, особистому досвіді і повсякденні кожного громадянина, може бути успішно досягнута лише шляхом тематичного рубрикування отриманого знання відповідно до його похідних завдань. Зважаючи на це, підкреслимо, що останні не можна вирішити наявними методологічними ресурсами психології як науки, адже вони очевидно обмежені нішею численних предметних ідеалізацій, проте цілком посильні, коли *психологію розглядати як ковітальну сферу й окреме світобачення*, як самотню тотальність усеможливих форм, методів, засобів та інструментів психологічного практикування й самореалізування – людини, групи, соціуму.

1. Методологічна оптика циклічно-вчинкового підходу до психології як до сфери миследіяльності

Циклічно-вчинковий підхід до розуміння, пізнання, конструювання і рефлексування певних фрагментів буттєвої дійсності (зокрема й психодуховної) був обґрунтований одним з авторів у 2013 році (Фурман А., 2013), а в наступних конкретизований у методологічному і прикладному аспектах (див. Вітакультурна..., 2019, с. 655–666, 709–724, 827–837; Методологія і..., 2019, с. 6–235; Фурман А., 2020 та ін.). Ідейно-змістовим джерелом розробки названого підходу стала філософсько-психологічна теорія вчинку видатного українського мислителя Володимира Роменця (1926–1998) у її центральній ланці – в канонічній оргсхемі здійснення людиною як натхненною особистістю довершеного вчинення (Академік..., 2016; Психологія..., 2012; Роменець, Маноха, 2017), а його методологічний ресурс склали чотири базових принципи

(учинковості, метасистемності, циклічності, синергійності), шість закономірностей функціонування цілісного циклу окремого метапроцесу як психосоціальної події, а також похідні від них нормативи і приписи (передусім обов'язкова наявність чотирьох періодів і восьми фаз-етапів, механізмів розвитку чи самоорганізації, форм і способів оприявнення субпроцесів та ін.). Примітно й те, що цей авторський підхід розробляється як надскладний інструмент професійного методологування у контексті постановня *вітакультурної методології*, яка проектує і семантичними та графічними засобами створює окремий світ мислення, діяльності, мислевчинення в епістемних системах координат «життя – культура», «філософія – соціальний досвід», «наука – мистецтво», «теорія – практика» (див. також Фурман А., 2015).

У будь-якому разі за своєю парадигмально-інструментальною складністю окреслена методологічна оптика пізнання-конструювання-творення такого буттєвого пласта реальності, як *сфера психології*, виходить за рамки аналогічних оптик класичного, некласичного і постнекласичного ідеалів/типів наукової раціональності, нещодавно описаних М. С. Гусельцевою (2017). Річ у тім, що останні в еволюції психологічного знання постають із засадничої передумови – взаємовідношень суб'єкта й об'єкта науки, причому має місце як зростання складності об'єктів дослідження, так і збільшення ідеалізованого горизонту їх всеможливих упредметнень в історичному поступі духовного життя людства. І навіть за сучасного, себто за тенденцією до постнекласичного, типу раціональності, де об'єкт психологічного пізнання береться у розвитковій мережі складних, плинних, часто нестійких і навіть спонтанних, взаємодій, дихотомія «суб'єкт – об'єкт» перебуває в осередді гносеологічного опрацювання. А це, вочевидь, дає одноплщинну свідомісну проєкцію психології як природничо зорієнтованої науки, проте унеможливорює її розуміння як уселенської сфери мислєдіяльності.

У нашому рефлексивному дослідницькому досвіді *методологічна оптика обігрунтування сфери психології* відповідно до принципів, закономірностей, нормативів і приписів циклічно-вчинкового підходу постає:

1) **концептуально** – у чотирьох взаємозалежних сутнісних змістовленнях цього метафізичного поняття: *ситуаційно* як особлива налаштованість свідомості дослідника, *мотиваційно* як її сформована інтенція спрямовано використати вказану оптику на інструментальному рівні мислєдїяння, *дїяльно* як зреалїзування оптимального набору методологічних лїнз для більш адекватного розуміння психодуховної дїйсності, *пїслядїяльно* як рефлексїя продуктивності, результату і наслідків цїлевизначеної й поцінованої психологічної роботи із цїєю дїйсністю;

2) **телеологічно** – у кватерному спричиненні зазначеної оптики: цїлями і завданнями цього методологічного дослідження, термінологічним апаратом сучасної філософїї і психологїї та авторським тезаурусом (поняттєво-категорїйним ладом), сконструйованою теоретичною схемою розуміння-пїзнання-творення освоюваної сфери, перспективним мислє-рефлексивним реконструюванням спектра причин-цїлей здїйснюваних психологічних мислення, дїяльності, методологування, мислєвчинення;

3) **мислєдїяльно** – у четвірному збалансуванні таких іпостасей або модусів:

а) *ресурсу* методологічно досконалого саморефлексивного налаштування дослідницької свідомості на розуміння, пїзнання, конструювання і творення психодуховної дїйсності як сфери психологїї;

б) інтелїгібельного *посередника* між психологом і світом, коли вказана оптика зорганїзовує й інструментально наповнює його роботу і мислєдїяльність, уможливлюючи розуміннєве осягнення того, що не під силу поняттєвим абстракціям;

в) дослідницького *засобу* створення найадекватнішого світоглядним ідеалам, цїлям і цїнностям сценарїю ковїтального культурного утвердження психологїї як сфери мислєдїяльності;

г) *їнструменту* різнопозиційного і підсумкового рефлексування психологічним співтовариством і кожним громадянином повноти, продуктивності та якості методологічної органїзацїї сфери психологїї у її основних формоутвореннях – у роботі, мисленні, мислєдїяльності, методологуванні, мислєвчиненні (див. для порівняння Фурман А., 2017а).

Отже, у нашій практиці циклічно-вчинкової мислєдїяльностї методологічна оптика конструюється із багатофункціонального припасовання окремого модуля лїнз-засобів, котрі, по-перше, використовуються в максимально розширеному онтологічному діапазоні, що поїменовується дихотоміями «буття – свідомість», «людина – світ», які поєднуються на різних бутєвих щаблях уприсутнення людини як суб'єкта, особистості, індивідуальності такими формами її індивідуально-самісного практикування, як робота, діяльність, учинок (П. А. М'ясоїд (2016), В. А. Роменець (2013), С. Л. Рубінштейн (2003)); по-друге, уможлиблюють канонічне розгортання авторського методологічного вчинення в обґрунтуванні психології як сфери мислєдїяльностї у єдностї чотирьох дослідницьких компонентів-стратегем (ситуації, мотивації, дії, післядії) й, по-третє, забезпечують добування філософсько-психологічних знань не лише чїткої методологічної організації, а й збалансованої панорамної дисциплїнарностї, що наочно підтверджує програма авторського курсу для здобувачів третього рівня (доктора філософії) підготовки «Психологія як сфера мислєдїяльностї» одного з авторів (див. Фурман А., 2021).

2. Дослідницькі стратегеми методологічної організації сфери психології

Коли у 1980 році Г.П. Щєдровицький висловив ідею розуміння психології як сфери мислєдїяльностї і максимально проблематизував ситуацію навколо безперспективностї нарощування масиву її все нових і нових упредметнень та недоречностї подальшого розвитку винятково як науки, то закономірно, що він не усвідомлював, якою саме за тематикою, структурою, змістом і засобово-інструментальним наповненням має бути методологічна організація цієї всеохватної ковітальної сфери. Щоправда, добре те, що у своїй лекції цей мислитель-достойник загалом слушно ставить питання про її зорганізування та логічно доводить, що ця сфера може бути *впорядкована тільки методологічно*. При цьому він розуміє методологію не просто як учення про методи і засоби людських мислення і діяльностї, а як універсальну форму організації і навіть створення нових інтелектуальних і діяльних видів практикування, й у цьому сенсі вона становить *рамкову умову*,

себто межу та обшир одночасно, усієї мислєдїяльностї і життєздїйснення людей. У заданому розрїзі свїтобачення її компетентнїсть має два взаємопрониклих сферних центри: з одного боку, це **методологічне мислення**, через яке переломлюється весь свїт людської буттєвостї і яке рефлексивно охоплює всї інші форми і типи мислення, з іншого – **методологічна робота** в наступностї її шести атрибутивних ознак (вона передбачає критику, проблематизацію, дослідження, проєктування, програмування, нормування; спрямована головним чином на організацію й унормування діяльностї та мислення, обслуговує універсум їхньої активної присутнїстю людини у свїті схемами, проєктами і прописами; має поліпрофесійний і надпредметний характер; поєднує знання про діяльнїсть і мислення зі знаннями про їх об'єкти; загалом синтез рїзних знань у методологуванні здїйснюється не за схемами об'єкта діяльностї, а за схемами самої діяльностї; обов'язковим є врахування відмінностї та множинностї рїзних рефлексивних позицій діяча відносно об'єкта дослідження, проєктування чи творення та ін.).

Із приємнїстю констатуємо, що на сьогодні в нашому мислєрефлексуванні створений та опрацьований дієвий і винятково продуктивний механїзм здїйснення ефективного філософського методологування щодо розв'язання найскладніших метасистемних проблем – *циклїчно-вчинковий підхід*, що у цілєрезультативному вимїрі й уможливив обґрунтування *чотирьох стратегем* методологічної організації сфери психології. По сутї йдеться про зреалізування чотириетапного шляху перетворення психології як науки на сферу мислєдїяльностї, головні віхи якого окреслимо нижче.

Ситуаційна стратегема. Перше, що потрібно інтелектуально осягнути, особистїсно прийняти, свїдомо й діяльно утверджувати, це те, що *психологія – самобуття вселенська сфера квітального повсякдення людства*. Тому відпочатково вона у свїдомостї науковця, практика, співрозмовника чи колеги по роботї має стати таким епістемно збалансованим утворенням (передусім значеннєвою комбїнацією із полісмиловим згустком), що визначає формопобудову психологічних знань у контекстах мислєдїяльностї, комунікації та кооперації, в цїннісно-цїльових межах яких

власне і здійснюється *психологічна робота* будь-якого спрямування. У цьому витлумаченні психологія – це особливий світогляд, самобутнє бачення світу і його багатоманітних свідоцтв-оприявнень у фокусі людини.

Другий важливий крок ситуаційного утвердження обстоюваної тут дослідницької стратегією становитиме перехід від соціальних (передусім колективних, групових) форм психологічної роботи до індивідуальних, особистісно центрованих. Для цього треба працювати з конкретною особою і забезпечувати її необхідною *технікою психологування* – реабілітаційною, корекційною, психотерапевтичною, антропотехнікою, техніками комунікації, соціального впливу, мислення та ін., себто оперувати діяльно зорганізованими психологічними знаннями значно складнішими за свою формальну структуру, ніж усі наявні взірці раціонального природничого знання.

Річ у тім, що публічно виголошена Г. П. Щедровицьким більше сорока років тому цілковита альтернативність у розумінні і культурному призначенні психології як людиноствердної сфери життєздійснення і мислєдіяльності сутнісно передбачає її вихід із нав'язливих залізних об'ємів наукового методу, який фатально редукує психодуховне до природничого явища й відтак продукує про нього хибне чи, принаймні, ілюзорне предметно-раціональне знання. Попри те, що термін «психологія» містить «логос» (що означає слово і думку, поняття і смисл у їх взаємодоповненні), все ж здатне охоплювати не тільки і не стільки царину відкаліброваних ідеалів/типів класичної, неklasичної чи постнеklasичної наукової раціональності. Його змістовий ландшафт набагато ширший, фактично глобальний, всеосяжний, адже це ще й знання практико зорієнтоване, й історичне, й міфологічне, й морально-етичне, й художньо-естетичне, і соцієтальне, й особистісне, і суто досвідне, життєве, ковітальне.

У зв'язку із зазначеним окремо зауважимо, що введене в науковий обіг на початку ХХ століття М. М. Ланге і підтримане під його завершення А. В. і В. А. Петровськими поняття «психосфера» (Петровский, Ярошевский, 2001, с. 12–35), покликане охопити багатоманіття феноменів психології як науки. Тому, незважаючи на всю його категорійну евристичність, усе ж воно має свою, бодай унікальну, предмет-

ність, що вказує на розгляд психіки як природного явища в соціальній реальності людського життя. І навіть те, що психосфера «інтегрує у перетвореному вигляді процеси, здійснювані в біосфері та ноосфері, тяжіючи в одних випадках до першої, в інших – до другої» (Там само, с. 18), не змінює її світоглядного статусу, який залишається у рамках психологічного дискурсу, що обмежений рафінованими ідеальними конструкціями наукового методу.

Мотиваційна стратегема. Перехід до цієї стратегіми означатиме якісно інше світоглядне відкалібрування свідомості активаторів як психологічного знання, так і всіх тих громадян, хто тією чи іншою мірою причетний до здійснення психологічної роботи. Щонайперше тут треба розуміннєве досягнути, що психологія як сфера не функціонує спонтанно чи самоплинно, а має, точніше – мала б мати, чітку *методологічну організацію*, котра, на жаль, у сьогочасних українських суспільних реаліях далека від цільового досягнення головної мети – згармонізувати психологічні дослідження, техніки і практики у єдиний, фактично вселенський, живий організм інтенсивного і скоординованого розвитку всієї мислєдіяльності її активаторів, носіїв, виконавців, прибічників. Основна суперечність, яка при цьому виникає під час розбудови саме такої психології, полягає у тім, що психіка і психодуховне як окремі пласти людської буттєвості не належать скільки-небудь повно онтологічній картині природи, яка узаasadнена на різнотипних інваріантах уможливлення наукової раціональності як взірця організації науково-предметних знань. Тому виникає нагальна проблема: «Як бути із психологією?» і далі: «Що з нею робити взагалі, якщо вона квазі- чи псевдоприроднича?».

Головний мотиваційний стрижень відшукання адекватного способу розв'язання цієї проблеми знаходиться у діаметрально протилежній зміні світоглядної позиції: психологія – не наука, а сфера людської життєдіяльності і групового та індивідуального мислєвчинення. А це означає, що тільки через живу комунікацію, неформальний і діловий обопільні обміни всіх учасників безпосередньої та опосередкованої взаємодії є можливість творити найкращим чином соціально забезпечений і культурно значущий розвиток цієї сфери й усього психологічного співтовариства, причому не лише в межах суверенної

України, а й у міжнародному масштабі глобалізованої сучасності. Мовиться про задіяння кожного психолога і всіх тих, кого цікавить психологічна компетентність (священиків, лікарів, педагогів, політиків, управлінців, батьків та ін.), й фактично – все суспільство, до організації та узмістовлення вказаного сферного розвитку. І тут потрібна різноспрямована – критична, конструктивна, творча, психологічна, методологічна – компетентна рефлексія всіма вмотивовано причетними до психології як до сфери життєздійснення. Але все це на початку цього шляху можливо тільки у справжніх, штучно виплеканих, *оазах миследіяльності* (до прикладу, в нашій науковій школі на методологічних семінарах і сесіях і під час проведення оргучинкових ігор), де конструюється й уреальнюється живодайно напружене зіткнення і протистояння різних уявлень, поглядів, позицій, тематизмів, методологем. Причому ці конфліктні зіткнення у сфері дійсного групового миследіяння, коли сумлінно ведеться інтенсивна дослідницька праця, всього-на-всього фіксують різнопредметні уявлення присутніх, хоча насправді сферна ковітальна єдність повноактуалізованих миследіяльності і мислевчинення феноменологічно й екзистенційно не розрізнена на психологічну, логічну, мовознавчу, соціологічну, власне філософську види інтелектуальної роботи. Тому вона виходить за межі різноманітних предметних визначень (у тому числі й науково-психологічних) у безкраї буттєві горизонти розуміння того, що реально відбувається довкола. А якщо зазначене відбувається у цілеспрямованому сконструйованому просторі методологічних семінарів чи імітаційно-вчинкових форм комунікування, то це насамперед вимагає від кожного учасника розумінневого осягнення виголошуваних іншими текстів, висловлювань, а потім перенесення їх у рефлексивну площину життєпотoku власної свідомості та опрацювання непередметних, оргдіяльнісних засобів описання і фіксації феноменального багатоманіття психодуховних станів і ціннісно-сміслових важелів тих чи інших опозиціонерів, їхнє ставлення один до одного, бачення способів примирення заради підтримки командної праці чи освоєння шляхів взаємного узгодження позицій і далі фіксація у вигляді мисленневих і проєктних схем їхніх думок, суджень, знань, учинковий дій. Інакше кажучи, коли ми вивільняти-

мемося із «предметних кайданів» психології і починатимемо її організовувати та розвивати як атрибутивну для людини і людства сферу миследіяльності, то постануть питання про самоцінність нашого психологічного (рівно як життєвого, досвідного, особистісного) знання, про його точне мовленнєве, знакове, схематичне, графічне та інше відтворення, а також про адекватне розуміння й рефлексивне використання іншими в груповій комунікації та кооперації у щоденному психологічному практикуванні всіх і кожного.

Вчинково-діяльна стратегема. Оскільки вона є визначальною для реального суспільного утвердження психології як сфери миследіяльності, то закономірно вимагатиме не лише світоглядної і суто мисленнєвої переорієнтації суб'єктів психологічного практикування на інші цінності, цілі, форми, способи і засоби, а й їх безпосереднього задіяння у повсякденній психологічній роботі осіб, груп, колективів, соціумів. А це, зі свого боку, потребуватиме ясності й однозначності в обґрунтуванні умов, критеріїв, параметрів і показників (індикаторів) продуктивності (сумарної результативності) та ефективності (дієвості самого процесу) такої роботи. Крім того, одним із важливих завдань тут є встановлення засадничих ознак будь-якої досконалої психологічної роботи на відміну від добре відрефлексованих ознак таких видів роботи, як методологічна, теоретична, науково-проектна, експериментальна (див. Фурман А., 2016, с. 250–268).

Психологія на цьому етапі життєзреалізування професійних груп і колективів актуалізується й розпросторюється як особлива, вже сформована й розвинена, *сфера миследіяльності*, що протистоїть науковому підходу до розгляду психодуховної дійсності чи, конкретніше, займає альтернативну позицію до схеми лавиноподібного примноження все нових і нових наукових предметів у психології. Вона, сутнісно обіймаючи незбагненний універсум життєдіяльності і людського вчинення, первинно цікавиться інтенціями (намірами), цілями і цінностями здійснюваної як професіоналами, так і фахівцями суміжних спеціальностей чи любителами, психологічної роботи, причому від роботи індивідуальної до групової та колективної (зокрема й усього співтовариства людей, котрі відносять себе до цієї сфери). Тому в даному разі психологія охоплює не тільки і не

стільки наявне багатоманіття течій, напрямків, теорій і концепцій, а набагато більше – увесь соціум із різноманітними прикладними психотехніками і масивами психологічних практик і процедур, досвідних діянь та особистісних самопрезентацій. Але головне тут полягає в тому, що психологія в особі непересічних персоналій, психологічних шкіл і всього професійного товариства покликана створити простір для конструктивної роботи-діяльності, вирішуючи при цьому найважливіше для себе питання: «Як найкраще і найефективніше організувати й утілювати у повсякдення свій сталий сферний розвиток?»

Іншими словами, треба задіяти неформальне (а не номенклатурне!) співтовариство психологів України як живий психосоціальний організм до спільного рефлексивного опрацювання багатоманітних форм збалансування знань і мислєдіяльності, які вже виробили національні та світові достойники, а також актуалізувати техніки і досвід тих, майже неозорих, ділянок психологічного практикування, котрі вже захоплені компетентним впливом і які ще тільки можливі у «зоні найближчого розвитку» практико зорієнтованого психологування, і, звісно, наявну множинність (що за різними даними наближається до сотні) наукових предметів психології. І головне: у результативному підсумку, бодай програмно (стратегічно і тактично) окреслити горизонти та можливості розвитку сфери психології як життєздатного організму в усьому спектрі чинників та їх взаємопроникнень, що визначають близьке і віддалене майбутнє цієї сфери щонайменше у *чотирьох вимірах здійснення психологічної роботи*: у царині розвитку психологічного знання (епістемна складова), в аспекті-модусі розвитку чистого мислення (теоретична складова), в напрямку розвитку психологічної мислєдіяльності (практична складова) і на рівні розробки та компетентного використання психологічного інструментарію (засобово-методична складова). Вочевидь останнє завдання потребує окремого розгляду.

Післядіяльна стратегема. У нашій версії психології як сфери мислєдіяльності мовиться не про «методологію з обмеженою відповідальністю» (В. М. Розін), а про *методологію з повною відповідальністю* стосовно благодатного ковітального майбутнього психології, котра змістовно співпадає й у сутнісно-

му визначенні стає *психософією*. Психософію вчинку, як відомо, під завісу власного творчого шляху концептуально розробив В. А. Роменець, схарактеризовуючи її як взаємозалежність чотирьох ліній теоретизування і восьми ліній методологування, котра утворює окрему сферу мудродайного вчинення, інтелектуальне практикування якої становить методологію пізнання джерел і сутності людського буття (Роменець, Маноха, 2017, с. 710–721, 771–783). Цей доленосний прорив психології за межі наукового формату власного розвитку в неозоро втаємничений *світ софійності* наочно підтверджує непересічну культурну значущість спадщини цього натхненного кобзаря національного сподвижницького духу не тільки як талановитого теоретика філософсько-психологічного дискурсу, а й як послідовного й продуктивного методолога, котрий створив і мислевчинково апробував самобутню систему гуманітарного методологування (див. Академік..., 2016, с. 191–205; Вітакультурна..., 2019, с. 779–788; Методологія і..., 2019, с. 85–102; Психологія..., 2012. С. 108–116; Furman A., 2016). Інакше кажучи, психософія вчинку в творчому досвіді академіка Володимира Роменця – це один із найевристичніших каналів самісно-рефлексивного осягнення психології як сфери докладання інтелектуальних і діяльно-вольових зусиль. Примітно, що, застосовуючи самостійно створений *метод учинкової діалектики*, його мислення як пише Петро М'ясоїд, має кілька порядків розвиткового функціонування, тобто *«рефлексія [здійснюється] над історією психології й водночас – над процесом рефлексії»* (М'ясоїд, 2019, с. 50). А це означає, що в екзистенційних актах психодуховного – персонального, колективного, масового – практикування відтепер відкритий шлях бодай імовірнісної можливості втілити у життя різноспрямовану і різномістову психологічну роботу, взявши до свідомого відповідального виконання *психософійний учинковий канон організації власної миследіяльності*. Тому психософія майбутнього, на наше переконання, – це той багатомодульний пласт буттєвої (суб'єктної, особистісної, індивідуальної, універсумної; інтелектуальної, соціальної, екзистенційної, духовної; поведінкової, комунікативної, діяльнісної, вчинкової та ін.) присутності людини в ковітальному повсякденні, у фундаменті якого перебуватиме

психологія як свідомісна сфера мислєдїяльностї і мислєвчинення. До прикладу, в цьому аналітичному контексті виняткової актуальностї набуває переосмислення і суто *психософійне розуміння часу і простору* як атрибутивних характеристик особистісного буття людини, що конституюються в такому інтегральному психосоціальному утворенні, як *інноваційно-психологічний клімат* (див. Фурман О., 2008, 2015, 2019), а також мислєдїяльне опрацювання як основних формовиявів указаної буттєвостї (поведінки, діяльностї, комунікування, вчинення, самоздїйснення), так і модульних параметрів названого клімату (психологічного впливу, полімотивації, спілкування), що у взаємодоповнення спричиняють розвиток позитивно-гармонійної Я-концепції особистостї як учасника реальної соціальної взаємодії (Фурман О., 2018).

Воднораз очевидно, що для мєгасферного поєднання цілей, цінностєй, змісту та епістемологічних організованостєй психології і психософії своєрідним спільним знаменником або інтеграційним чинником є *психологічна культура*, котра сутнісно визначає компетентнісну зрілість як сферного психолога і загалом професійного співтовариства, так і суспільства в цілому й кожного громадянина зокрема. В авторському визначенні психологічна культура – глобальна система історично розвиткових надбіологічних схем, моделей, програм і технологій нарощування й утвердження людської ковітальностї (передусім у формах відреагування, поведінки, спілкування, діяльностї і вчинення), що забезпечують свідому – репродуктивну і творчу – присутність у соціальному житті особи, групи, етносу, нації через здїйснення ними найрізноманітнішої психологічної роботи (перцептивної, діагностичної, просвітницької, корекційної, пошуково-експериментальної, терапевтичної тощо), а головне через відтворення й гуманне збагачення і функціональне вдосконалення психології як вселєнської сфери мислєдїяльностї. Не вдаючись у понятійні подробиці, лише зазначимо, що нами виокремлено й охарактеризовано за принципом зростаючої складностї шість основних складових або ступенів еволюції психологічної культури: психологічна грамотність, психологічна спроможність, світоглядна, насамперед ціннісно-сміслова, готовність, рефлексивна психологічна компетент-

ність, культуротворча психологічна продуктивність, психокультурна досконалість (зрілість).

3. Характеристика складових освітнього узмістовлення авторської програми із дисципліни «Психологія як сфера миследіяльності»

Вищевисвітлені дослідницькі стратегії знайшли прикладне (освітньо-наукове) зреалізування під час розробки і викладання одним з авторів дисципліни «Психологія як сфера миследіяльності» у системі професійного вишколу докторів філософії із психології для третього рівня підготовки (див. Фурман А., 2021). Тематико-структурне і логіко-змістове наповнення цієї програми, відповідно до принципів, закономірностей і нормативів циклічно-вчинкового підходу, містить ситуаційний, мотиваційний, діяльний і післядіяльний складники (компоненти) освітнього узмістовлення. Тому *внутрішня методологія курсу* охоплює кватерний цикл проєктно-освітньої діяльності керівника курсу і здобувачів вищої освіти у вигляді чотирьох змістових модулів, їхньої розвивальної взаємодії (Гіряк, 2021; Фурман А., 2011; Фурман О., 2019).

Ситуаційну *дослідницьку стратегему* реалізує освітній матеріал **змістового модуля 1** «*Сфера психології як форма конструювання світу і спосіб життєздійснення людини в культурі і суспільстві*», що тематично охоплює п'ять блоків, логічно аргументованих за принципом поетапного нарощування складності, філософсько-психологічних знань:

а) спочатку розвиток психології розглядається у двох альтернативних напрямках – як соціогуманітарної науки природничо-предметного спрямування і в найширшому контексті світобачення – як сфери самобутньої миследіяльності;

б) тоді схарактеризовується схема миследіяльності Г. П. Щедровицького, що створена у 1980 році як осереддя оргдіяльнісного імітаційно-вчинкового здійснення різновекторних рефлексивних практик і будь-якої компетентної методологічної роботи загалом, та розглядаються можливості її застосування у психології;

в) потім висвітлюються структура, зміст та особливості шестирівневої базової моделі професійного методологування

А. В. Фурмана, а також її евристичні спроможності у психологічному пізнанні і різних формах психологічного практикування;

г) далі обґрунтовується нещодавно запропонований одним з авторів неологізм «мислевчинення», обговорюються логіко-психологічна структура вчинку і мислевчинкова організація канонічної психології В. А. Роменця;

д) насамкінець вводиться авторське визначення *парадигмально-дослідної карти у психології*, аналізується генеза метaparadигм психологічного знання в контексті сучасної епістемології, що спричиняє стрімке нарощування його складності за останні півтора століття (позитивізм, критицизм, конструктивізм, методологізм) й узasadнюються парадигмально-дослідницькі рівні та форми його організації в лоні сьогочасної культури.

Мотиваційну *дослідницьку стратегію* в обстоюваній авторській програмі реалізує освітній матеріал **змістового модуля 2** «Основні складові психології як сфери миследіяльності і професійного методологування у вітакультурному обґрунтуванні», що тематично усистемнює п'ять логічно вивірених за принципом поетапного нарощування складності філософсько-психологічних знань і відповідних їм здатностей:

а) спочатку висвітлюється центральна ланка сферної організації психології як неозорої царини миследіяльності – сутність, зміст, функції та інші особливості *психологічної роботи*, котра розгортається у широких межах реалізації, а саме від теоретизування, методологування, програмування, проектування і конструювання до різних видів, форм, технік і процедур психологічного практикування (діагностування, консультування, корегування і т. ін.);

б) тоді з'ясовуються організаційні та формозмістові ресурси *психологічної мислекомунікації* як такої діяльності, що має свої мету і завдання, цінності та норми, методи і засоби, зокрема деталізуються методологічні уявлення про *пояс думки-комунікації* як поле боротьби думок, поглядів, позицій, про структуру та умови виникнення проблемно-діалогічної ситуації та сутнісне визначення проблемного діалогу;

в) потім розглядається *психологічне мислення* як енергоресурс сфери миследіяльності, його засоби та інстру-

менти, особливості розвитку й функціонування у царині дискурсивних і спеціалізованих практик, а також невербальні свідчення чи маркери досягнення його чистоти-ідеальності у життєпоточності колективної та індивідуальної свідомої діяльності і можливості проникнення його у світ прагматично зорієнтованої психологічної роботи;

г) далі характеризується *психологічна миследіяльність* як особливе за інтенційністю свідомої здатності відгалуження від загальної сфери людської миследіяльності, описується триполюсова модель її оргкомунікативного, рефлексивного творення, канали і способи ситуаційно-групової актуалізації, категорії і показники продуктивності та результативності;

д) насамкінець аргументується нещодавно введений одним з авторів у філософсько-психологічний дискурс неологізм «мислевчинення» (див. Фурман А., 2005; 2017б) і висвітлюються його концептні й суто поняттєві смислові горизонти, аналізуються ідеали, форми та умови конструювання *психологічного мислевчинення* і, головне, обґрунтовується його канонічний (четвірний) набір поясів (практичної миследіяльності, концепт-інтенціювання, думки-комунікації, чистого мислення) у психософському практикуванні різних спрямування, інтелектуального статусу та способів рефлексивного оприявлення (оргдіяльнісного, дискусійного, імітаційно-вчинкового, методологічного та ін.).

Вчинково-діяльну *дослідницьку стратегію* у пропонованій авторській програмі реалізує освітній матеріал **змістового модуля 3** «Сферна організація психологічних практик миследіяльності і мислевчинення», що тематично охоплює п'ять логічно аргументованих за принципом спадання складності етапів здійснюваної психологічної роботи:

а) спочатку обґрунтовуються мета, місце і значення *теоретичної роботи* у психології та описуються її ознаки, функції, отриманий результат і теж саме здійснюється у лоні системного порівняння стосовно сутності, атрибутивних характеристик, особливостей і спроможностей *методологічної роботи*, яка відмінна від теоретичної за спрямуванням, цілями, домінантами функціонування і кінцевими продуктами;

б) тоді окреслюються стан і перспективи розвитку *науково-проектної миследіяльності* у психології, зокрема розглядається

її головне знаряддя – *психологічний проєкт*, який, пов'язуючи теорію і практику, природне і штучне, актуальне й потенційне, є умова і гарант конструювання і творення для людини, групи, соціуму кращого майбутнього в усіх його благодатних модусах – психічно здорового, гуманно насиченого, розвитково змістовленого і духовно збагаченого особистісного та суспільного життя; крім того, аналітично з'ясовуються ознаки, організованості та можливі продукти *науково-проєктної роботи*;

в) потім узасаднюється різноликий *світ прикладної психології* як сфери інтелектоємного психологічного практикування, котре здійснюється як у рамках численних індивідуальних практик (від науково й емпірично вивіренних до езотеричних, екзистенційних, духовних), так й у форматі різних психологічних служб, центрів, шкіл, співтовариств; при цьому *психологічна робота* та її методичне і технічне забезпечення здійснюються у межах виконання або діяльно-прикладних функцій (діагностичної, колекційної, реабілітаційної, психотерапевтичної, оргтехнологічної та психотехнічної), або змістово-аналітичних (прогностичної, профілактичної, експериментальної, просвітницької і засобово-інструментальної);

г) далі характеризується *емпірична психологія* як важливий напрям-сегмент миследіяльнісного зреалізування психолога й, зокрема, описуються особливості досвідно здійснюваної ним психологічної роботи, у якій головну роль відіграють спостереження, соціальне комунікування та експериментування над обставинами та умовами власної і навколишніх психічної активності, що є джерелом добування практико зорієнтованих психологічних знань, котрі піддані певній раціональній обробці з допомогою наявних у філософії, культурі, науці семантичних засобів; крім того, аргументуються мета і завдання, методологія і методи, можливості та ресурси *експериментальної психології* як сфери дослідницько-проєктної миследіяльності, подаються концептуальні визначення експериментального методу або експерименту у психології, з'ясовуються ознаки, функції та отримуваний результат експериментальної роботи, а також окреслюються перспективи розвитку психологічних програм і проєктів компетентного експериментування;

д) на завершення обґрунтовуються визначення культури, методологічної і власне *психологічної культури*, аналізуються форми організації останньої, її еволюційні складові (ступені розвитку), внутрішні чинники і зовнішні (соціокультурні) умови формування; водночас стисло висвітлюється авторська концепція *психокультури* (на прикладі української ментальності та інноваційних соціосистем) як синтетичного світоглядного напрямку мислєдїяльності й оглядово описуються психологічні практики духовного мислєвчинення (служіння, молитви, посту, вірності та ін.) (Фурман А., 2011).

Четвертий – післядїяльний – етап розвитку сфери психології залишаємо для самостійного опрацювання здобувачами третього (доктор філософії) рівня підготовки у проблемно-дискурсивному напрямку розробки власних дисертаційних тем. Вочевидь окремих здобувач, котрий сумлінно виконав освітні завдання попередніх трьох змістових модулів й максимально розширив світоглядні горизонти власного бачення психодуховного й досягнув набагато ширше соціальне призначення і більш вагоме культуротворче покликання психології, передусім у взаємоузгодженні формулює мету свого пошуку як більш-менш чітко уявлення про кінцевий результат мислєдїяльності, диференціює її на похідні цілі і завдання, виявляє й контурно окреслює об'єкт свого дослідження, конструює й кількаразово уточнює у свідомісному просторі перебігу власної думки-комунікації його предмет, формулює адекватні останньому припущення і гіпотези, а також здійснює відбір найбільш прийнятих методів і засобів психологічного пізнання, проєктування та емпіричного практикування у самозаданому предметному форматі мислєдїяння. Головне, що відтепер він не вивчає і не описує виокремлений упредметнений об'єкт (тобто певний фрагмент, аспект чи властивість психічної реальності) як зовнішній, природниче сторонній щодо нього, а своєю мислєдїяльністю охоплює в пульсуючих екзистенціалах власної буттєвості і через свідомісні фільтри пропускає крізь себе увесь час обновлюваний і збагачуваний психодуховний матеріал, створюючи як нові форми самоцінної внутрішньої і зовнішньої комунікації, так і семантично та знаково фіксований простір того, що особистісно приймається, самісно переживається й учинково твориться (див.

Фурман А., 2020). У будь-якому разі на передній план дослідницьки зорієнтованої мислєдіяльності у майбутнього доктора філософії із психології має виходити майже *безперервна рефлексія* власного мислєвчинкового творення свого багатовидового світу психологічного практикування й відтак і постійні аналіз, усвідомлення та конструювання досвіду своєї психологічної роботи і добування нових особистісних, а не запозичених із різних літературних джерел, знань і компетентностей.

Отже, рефлексивно охоплюючи запропоновані методологічні інваріанти виходу психологічної науки із історично чергової кризи й орієнтуючись на постнекласичний ідеал раціональності (М. С. Гусельцева (2013; 2017), І. Г. Тітов (2019), В. С. Стьопін (2000) та ін.), є підстави висновувати про невиправдане домінування її *екстенсивного способу розвитку*, за якого відбувається вивчення й регулювання психічних явищ виключно засобами наукового підходу (методу), що призводить до необґрунтованого створення все нових і нових психологічних упредметнень та до лавиноподібного збільшення обсягу позитивного знання про внутрішній світ людини. Однак це знання є дистильованим, змертвілим, вирваним із живого контексту ковітальної буттєвості, адже становить продукт бездонних предметних ідеалізацій та абстрагувань й тому не здатне забезпечити адекватне – холистичне, телеологічне, ціннісне, канонічне – розуміння особистого і соціального життя. Натомість нами, сподіваємося аргументовано, обстоюється вповні альтернативний, докорінно *інтенсивний шлях*, а саме *софійного розвитку психології як атрибутивно самобутньої сфери мислєдіяльності*. Він фундується на повній зміні філософсько-методологічних засновків: психологія – не наука у звичному сенсі слова, а особливий світогляд та увесь світ, узятий у фокусі потреб, цінностей і святостей людини, екологічно безпечного майбутнього людства. Тому психологія – це не стільки питання про об'єкт, предмет, методи і засоби дослідження всеможливих психічних систем (явищ, комплексів, переконань тощо) та формування психологічних організованостей (процесів, станів, властивостей, тенденцій), скільки проблема вибору і втілення у життя цілей і цінностей, культурних норм та якісних у змістовлені, сенсу і способу

здійснюваної кожним зокрема і всіма разом психологічної роботи – над собою, співрозмовником, соціальною ситуацією чи подією, яка відбулася, актуально розгортається, або може статися.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. 1. Психологія сьогодні у цивілізаційному масштабі розквіту має щонайменше два, багато в чому альтернативних, світоглядних напрями розвитку: *екстенсивний, малоперспективний*, коли її поступ здійснюється у рамках наукового підходу, що передбачає безупинне примноження упередметнень у загальному контексті природних явищ і відповідних методів уреальнення класичного, некласичного чи постнекласичного ідеалів / типів наукової раціональності, або *інтенсивний, евристичний*, що пов'язаний із виходом психології у безкраї сферні горизонти актуальної людської буттєвості в екзистенційному плинні психодуховного практикування й відтак розуміння не тільки як науки (себто не лише як системи раціогуманітарних знань), а й як онтично вкоріненої, вселенської, самобутньої сфери мислєдїяльності та її розвиток як особливого світобачення, ковітальної практики повсякдення і навіть способу та якості життя. Тому проблема полягає не у формі, матеріалі чи змісті життя як психодуховної дійсності, що пізнається, актуалізується або формується, а у зміні точки відліку, системи координат, самого підходу до розуміння, інтерпретації і творення цієї плинної нематеріальної дійсності й, отже, у кардинальній заміні методологічної оптики всеможливої мислєдїяльної роботи з нею.

2. Ідея альтернативного до суто наукового розуміння і призначення психології належить Г. П. Щедровицькому (1980 р.), котрий трактував її як окремий спосіб бачення світу, як цілісний універсум людської життєдїяльності, взятий за психодуховного повороту, людиноствердного ракурсу, культуротворчого покликання, тотальної психологічної роботи всіх і кожного. Одним з авторів (А. В. Фурман) ця евристична ідея останнє десятиліття реалізується у вигляді *підпрограми розвитку професійного методологування*, що обґрунтовує її продуктивність і перспективність у двох засадничих аспектах: а) створення і компетентнісного застосування новітньої методологічної оптики – *циклічно-вчинкового підходу* до

розуміння психології як сфери взаємопрониклих мислення і діяльності; б) розробки, апробації і впровадження у простір сучасного ЗВО авторської програми із дисципліни «Психологія як сфера мислєдїяльності», призначеної для фахового вишколу здобувачів третього (доктор філософії) рівня підготовки зі спеціальності 053 «Психологія». Обидва аспекти поєднує спільність новаційного поняттєво-категорійного апарату, принципів, закономірностей і похідних нормативів здійснюваної методологічної роботи, тематико-структурне і логіко-змістове опрацювання здобутого філософсько-психологічного знання. Примітно, що ця інструментально надскладна методологічна оптика обґрунтування психології як ковітальної сфери постає у чотирьох вимірах (концептуально, телеологічно, мислєдїяльно, рефлексивно), кожний із яких реалізує канонічну оргсхему довершеного розгортання вчинку (за теорією В. А. Роменця) в максимально розширеному діапазоні живого уприсутнення особи: «буття – свідомість», «людина – світ».

3. Оскільки сфера психології, для того щоб відкрити інтенційні канали усвідомленого сталого розвитку і безперервного збагачення, має бути певним чином зорганізована, то різнобічно аргументується оптимальний шлях досягнення цього надзавдання – *методологічне впорядкування* цієї всеохватної ковітальної сфери. При цьому методологія, охоплюючи у своєму осередді-упредметненні мислення і світ, заданий через відображувально-породжувальний формат (сферний центр *методологічного мислення*), авторськи визначається максимально широко: по-перше, у діалектичній єдності та свідомісному розпросторенні із всеможливими видами і способами компетентнісного методологування (сферний центр *методологічної роботи*); по-друге, у ролі рамкової умови вселенського світу актуальних і потенційних мислєдїяльностей і модусів людського життєздійснення (сферний центр *мислєвчинення*); по-третє, у вигляді універсальної форми організації і створення нових рефлексивних практик мислення, діяльності, вчинку (сферний центр *рефлексії*). У результаті, наслідуючи канони циклічно-вчинкового підходу, вперше виокремлені та детально охарактеризовані *чотири основні дослідницькі стратегіми довершеного мислєвчинення*, що узадають методологічну

організацію сфери психології: а) *ситуаційна* обґрунтовує психологію як самобутню вселенську царину ковітального повсякдення людства, що обіймає систему відповідних знань, досвідних епістем і майже неозорий спектр соціальних та індивідуальних форм і прийомів психологічної роботи; б) *мотиваційна* передбачає якісно інше світоглядне відкалібрування свідомості всіх носіїв-активаторів удіяльного психологічного знання, що пов'язано із чітким розумінням методологічного зорганізування сферного життя психології, котре збалансовує дослідження, нормування, техніки і практики в єдиний організм рефлексивної миследіяльності; в) *учинково-діяльна* визначально центрується на психологічному практикуванні осіб, груп, організацій, соціумів, тобто на цінностях, цілях, формах, способах і засобах здійснення конкретної психологічної роботи будь-яких спрямування, змістовлення, якості та ефективності, що оцінюються за низкою умов, принципів, критеріїв, параметрів, показників; г) *післядіяльна* узаasadнюється на методології з повною відповідальністю стосовно благодатного ковітального і культуротворчого майбутнього сфери психології, котра тут змістовно співпадає й у сутнісному визначенні стає *психософією*.

4. Психософія вчинку українського любомудра В. А. Роменця – це доленосний прорив психології на рубежі ХХ–ХХІ століть за межі наукового, суто раціогуманістичного, формату її розвитку в неозоро утаємничений світ софійності методологічними ресурсами вчинкової діалектики, канонічної миследіяльності і постійно відновлювальної, все більш складної й витонченої, *теоретичної рефлексії*. У цьому разі для психології відкривається донині незвіданий горизонт раніше неможливого розвитку, адже весь її інтенційний (головно значеннево-смісловий) потенціал відтепер переважно спрямовується на цілі, цінності, зміст, знанневі презентації, форми, способи і засоби здійснення психологічної роботи, до якої так чи інакше причетні кожна особа і все людство в актуальному (часопросторовому) плині ковітального повсякдення. Своєрідним спільним знаменником, або інтегральним чинником взаємопрониклого розвитку психології як сфери миследіяльності і психософії як сфери мудрого

мислевчинення тоді, ймовірно, постане *психологічна культура*, що еволюціонуватиме від елементарних грамотності і спроможності через ступені персональної готовності і компетентності до вищих щаблів психокультурної продуктивності та досконалості (зрілості), які буденно втілюються у людських учинках істини, правди, добра, краси, мудрості.

5. Авторськи обґрунтовані дослідницькі стратегіями методологічної організації сфери психології знайшли прикладне уконкретнення і практичне застосування під час розробки і викладання дисципліни «Психологія як сфера миследіяльності» у системі професійного вишколу докторів філософії із психології для третього рівня підготовки. Відповідно до канонів циклічно-вчинкового підходу інноваційне наповнення цієї програми містить ситуаційний, мотиваційний, діяльний і післядіяльний складники освітнього змістовлення. Закономірно, що внутрішня методологія названого курсу охоплює довершений цикл чотирьох змістових модулів (ЗМ), кожний із яких взаємодоповнює наступність п'яти блоків філософсько-психологічних знань і відповідних їм ресурсних здатностей здобувачів вищої освіти. Зокрема, ЗМ 1 містить освітній матеріал за темою «Сфера психології як форма конструювання світу і спосіб життєздійснення людини в культурі і суспільстві», ЗМ 2 – «Основні складові психології як сфери миследіяльності і професійного методологування у вітакультурному обґрунтуванні», ЗМ 3 – «Сферна організація психологічних практик миследіяльності та мислевчинення». Змістовлення ЗМ 4 пов'язане із самостійною розробкою кожним здобувачем третього рівня підготовки обраної дисертаційної теми, у рамках якої детально опрацьовуються не лише обов'язкові параметри дослідження (актуальність, проблема, мета, завдання, об'єкт, предмет, методи та ін.), а й форми, способи і засоби майже безперервної самісної рефлексії від та із себе всього актуалізованого у проблемно-діалогічному полі свідомості психодуховного матеріалу, з якого й здійснюються мислевчинкове творення ним власного світу різновидового психологічного практикування та добування особистісних знань й набування відповідних компетентностей. Відтак здобувач реально опановує психологією не тільки як

соціогуманітарною наукою, тобто як системою раціонального знання певного спектру упредметнень, а ще й миследіяльно йде шляхом її софійного розвитку, конструюючи збагачений сенсозначимими композиціями професійний світогляд і сприймаючи глобалізований світ у фокусі нагальних потреб, цінностей і святостей сучасної людини.

Перспективними напрямками утвердження психології як сфери миследіяльності є, з одного боку, її інтерпретація та опис рефлексивними засобами світоглядних універсалій, себто *категорій культури*, що закріплюватиме культуротворчу функцію-вагомість цієї самобутньої сфери людської буттєвості, з іншого – опрацювання чотирьох фундаментальних вимірів компетентного здійснення психологічної роботи, а саме розвитку психологічного знання (епістемна складова), чистого мислення (теоретична складова), психологічної миследіяльності (практична складова) і психологічного інструментарію (засобово-методична складова).

Список використаних джерел

- Академік В. А. Роменець: творчість і праці : зб. ст. / упоряд. П.А. М'ясоїд; відп. ред. Л.О. Шатирко. Київ : Либідь, 2016. 272 с.
- Балл Г. О. Раціогуманістична орієнтація в методології людинознавства. Київ : СКД, 2017. 204 с.
- Вітакультурна методологія. До 25-річчя наукової школи професора А. В. Фурмана : колективна монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. 980 с.
- Гірняк А. Н. Психологічні засади модульно-розвивальної взаємодії учасників освітнього процесу ЗВО : автореф. дис. ... доктора психол. наук : 19.00.07. Івано-Франківськ, 2021. 38 с.
- Гусельцева М. Мережевий плюралізм у психології: перспективи поліметодології і трансдисциплінарності. *Психологія і суспільство*. 2020. № 2. С. 43–60. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2020.02.043>
- Гусельцева М. С. Методологічна оптика як інструмент пізнання. *Психологія і суспільство*. 2017. № 4. С. 39–55. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2017.04.039>
- Гусельцева М. С. Эволюция психологического знания в смене типов рациональности (историко-методологическое исследование) : монография. Москва : Акрополь, 2013. 367 с.

- Методологія і психологія гуманітарного пізнання. До 25-річчя наукової школи професора А. В. Фурмана : колективна монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. 998 с.
- М'ясоїд П. Принцип історизму і мислення у психології: *Психологія і суспільство*. 2019. № 3-4. С. 38–72. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2019.03.038>
- М'ясоїд П. А. Психологічне пізнання: історія, логіка, психологія. Київ : Либідь, 2016. 560 с.
- Петровский А. В., Ярошевский М. Г. Теоретическая психология : учеб. пособ. Москва : Академия, 2001. 496 с.
- Психологія вчинку: шляхами творчості В. А. Роменця : зб. ст. / упоряд. П. А. М'ясоїд ; відп. ред. А. В. Фурман. Київ : Либідь, 2012. 296 с.
- Розин В. М. Психология: теория и практика : учеб. пособ. Москва : РГГУ: Омега-Л, 2005. 544 с.
- Роменець В. А., Маноха П. І. Історія психології ХХ століття : навч. посіб. 3-є вид. Київ : Либідь, 2017. 1056 с.
- Роменець В. А. Предмет і принципи історико-психологічного дослідження. *Психологія і суспільство*. 2013. № 2. С. 6–27.
- Рубинштейн С. Л. Бытие и сознание. Человек и мир. Санкт-Петербург : Питер, 2003. 512 с.
- Стёпин В. С. Теоретическое знание: структура, историческая эволюция : монография. Москва : Прогресс-Традиция, 2000. 744 с.
- Тітов І. Г. Методологічні принципи постнекласичної психології. *Психологія і особистість*. 2019. № 1. С. 9–40.
- Фурман А. В. Авторська програма із дисципліни «Психологія як сфера мислєдїяльності». *Психологія і суспільство*. 2021. № 1. С. 154–179. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2021.01.154>
- Фурман А. В. Ідея і зміст професійного методологування : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 378 с.
- Фурман А.В. Метатеоретична мозаїка життя свідомості. *Психологія і суспільство*. 2018а. № 3-4. С. 13–50. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2018.03.013>
- Фурман А. В. Метатеоретичні концепти пізнання свідомості. *Психологія особистості*. 2018б. № 1(9). С. 5–11. DOI: <https://doi.org/10.15330/ps.9.1.5-11>
- Фурман А. В. Методологічна оптика циклічно-вчинкової організації теорії як системи організації раціонального знання. *Вітакультурний млин*. 2017а. Модуль 19. С. 4–15.
- Фурман А. В. Модульно-розвивальна організація мислєдїяльності – схема професійного методологування. *Психологія і суспільство*. 2005. № 4. С. 40–69.

- Фурман А. В. Модульно-розвивальний оргпростір методологування: аргументи розширення. *Психологія і суспільство*. 2017б. № 1. С. 34–49. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2017.01.034>
- Фурман А. В. Парадигма як предмет методологічної рефлексії. *Психологія і суспільство*. 2013. № 3. 72–85.
- Фурман А. В. Психокультура української ментальності. 2-е наук. вид. Тернопіль : ВЦ НДІ МЕВО, 2011. 168 с.
- Фурман А. В. Свідомість як рамкова умова пізнання і методологування. *Психологія і суспільство*. 2017в. № 4. С. 16–38. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2017.04.016>
- Фурман А. В. Світ методології. *Психологія і суспільство*. 2015. № 2. С. 47–60.
- Фурман А. В. Теоретична модель особистісного прийняття людини людиною. *Психологія і суспільство*. 2020. № 1. С. 56–77. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2020.01.056>
- Фурман (Гуменюк) О. Є. Теорія і методологія інноваційно-психологічного клімату загальноосвітнього закладу : монографія. Ялта-Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. 340 с.
- Фурман О. Є. Взаємоспричинення парадигм, стратегій, класів і методів соціально-психологічного впливу. *Психологія і суспільство*. 2019. № 2. С. 44–65. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis.2019.02.044>
- Фурман О. Є. Психологічні параметри інноваційно-психологічного клімату загальноосвітнього закладу : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07. Одеса, 2015. 37 с.
- Фурман О.Є. Я-концепція як предмет багатоаспектного теоретизування. *Психологія і суспільство*. 2018. № 1-2. С. 38–67. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2018.01.38>
- Фурман О. Простір і час у психологічному дискурсі. *Психологія і суспільство*. 2017. № 1. С. 79–132. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2017.01.079>
- Щедровицький Г. Методологічна організація сфери психології. *Психологія і суспільство*. 2000. № 2. С. 7–24.
- Щедровицький Г. П. Схема мислєдїяльностї – системно-структурна будова, значення і зміст. *Психологія і суспільство*. 2005. № 4. С. 29–39.
- Furman A. V. Volodymyr Romenets as Architect of methodology of humanitarian cognition. *Психологія і суспільство*. 2016. № 2. С. 11–24.

References

- Ball, H. O. (2017). *Ratsiohumanistychna oriientatsiia v metodolohii liudynoznavstva [Rational humanistic orientation in the methodology of anthropology]*. Kyiv: SKD [in Ukrainian].

- Furman (Humeniuk), O. Y. (2008). *Teoriia i metodolohiia innovatsiino-psykholohichnoho klimatu zahalnoosvitnoho zakladu [Theory and methodology of innovation-psychological climate of secondary school]*. Yalta–Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky [in Ukrainian].
- Furman, A. V. (2005). Modulno-rozvyvalna orhanizatsiia myslediialnosti – skhema profesiinoho metodolohuvannia [Modular and developmental organization of thinking – a scheme of professional methodology]. *Psykhologhiia i suspilstvo [Psychology and society]*, 4, 40-69 [in Ukrainian].
- Furman, A. V. (2011). *Psykhokultura ukraïnskoi mentalnosti [Psychoculture of the Ukrainian mentality]*. Ternopil: Ekonomichna dumka [in Ukrainian].
- Furman, A. V. (2013). Paradyhma yak predmet metodolohichnoi refleksii [Paradigm as a subject of methodological reflection]. *Psykhologhiia i suspilstvo [Psychology and society]*, 3, 72-85 [in Ukrainian].
- Furman, A. V. (2015). Svit metodolohii [The world of methodology]. *Psykhologhiia i suspilstvo [Psychology and society]*, 2, 47-60 [in Ukrainian].
- Furman, A. V. (2016). *Ideia i zmist profesiinoho metodolohuvannia [The idea and content of professional methodology]*. Ternopil: TNEU [in Ukrainian].
- Furman, A. V. (2016). Volodymyr Romenets as Architect of methodology of humanitarian cognition. *Psykhologhiia i suspilstvo [Psychology and society]*, 2, 11-24.
- Furman, A. V. (2017). Metodolohichna optyka tsyklichno-vchynkovoï orhanizatsiï teorii yak systemy orhanizatsiï ratsionalnoho znannia [Methodological optics of cyclic-action organization of theory as a system of organization of rational knowledge]. *Vitakulturnyi mlyn [Viticulturnal mill]*, 19, 4-15 [in Ukrainian].
- Furman, A. V. (2017). Modulno-rozvyvalnyi orhprostir metodolohuvannia: arhumenty rozshyrennia [Modular-developmental organizational space of methodology: arguments of expansion]. *Psykhologhiia i suspilstvo [Psychology and society]*, 1, 34-49 [in Ukrainian].
- Furman, A. V. (2017). Svidomist yak ramkova umova piznannia i metodolohuvannia [Consciousness as a framework condition for cognition and methodology]. *Psykhologhiia i suspilstvo [Psychology and society]*, 4, 16-38 [in Ukrainian].
- Furman, A. V. (2018). Metateoretychna mozaika zhyttia svidomosti [Metatheoretical mosaic of the life of consciousness]. *Psykhologhiia i suspilstvo [Psychology and society]*, 3/4, 13-50 [in Ukrainian].
- Furman, A. V. (2018). Metateoretychni kontsepty piznannia svidomosti [Metatheoretical concepts of cognition of consciousness]. *Psykhologhiia osobystosti [Personality psychology]*, 1 (9), 5-11 [in Ukrainian].

- Furman, A. V. (2020). Teoretychna model priniattia luduny ludunoyu [Theoretical model of personal acceptance of the person by the person]. *Psykhologhiia i suspilstvo [Psychology and society]*, 1, 56-77 [in Ukrainian].
- Furman, A. V. (2021). Avtorska programa iz disziplinu "Psykhologhiia iak sfera muslediialnosti" [Author's program of the discipline "Psychology as a field of thinking-activity"]. *Psychology and society*, 1, 154-179 [in Ukrainian].
- Furman, A. V., Furman, O. I., Shandruk, S. K. & Co (Eds.). (2019). *Vitakulturna metodolohiia: antolohiia. Do 25-richchia naukovoii shkoly profesora A.V. Furmana [Viticulturnal methodology: an anthology. To the 25th anniversary of professor A.V. Furman's Scientific School]*. Ternopil: TNEU [in Ukrainian].
- Furman, A. V., Furman, O. I., Shandruk, S. K., & Co (2019). *Metodolohiia i psykhologhiia humanitarnoho piznannia. Do 25-richchia naukovoii shkoly profesora A. V. Furmana [Methodology and psychology of humanitarian cognition. To the 25th anniversary of professor A. V. Furman's scientific school]*. Ternopil: TNEU [in Ukrainian].
- Furman, O. Y. (2015). *Psykhologhichni parametry innovatsiino-psykhologhichnoho klimatu zahalnoosvitnoho zakladu [Psychological parameters of the innovation-psychological climate of a secondary school]*. Odesa [in Ukrainian].
- Furman, O. Y. (2017). Prostir I chas u psykhologhichnomu dyskursi [Space and time in psychological discourse]. *Psykhologhiia i suspilstvo [Psychology and Society]*, 1, 79-132 [in Ukrainian].
- Furman, O. Y. (2018). Ya-kontseptsiia yak predmet bahatoaspektnoho teoretyzuvannia [I-concept as a subject of multifaceted theorizing. Psychology and society]. *Psykhologhiia i suspilstvo [Psychology and society]*, 1/2, 38-67 [in Ukrainian].
- Furman, O. Y. (2019). Vzaiemosprychynennia paradyhm, stratehii, klasiv I metodiv sotsialno-psykhologhichnykh vplyvu [Interaction of paradigms, strategies, classes and methods of socio-psychological influence]. *Psykhologhiia i suspilstvo [Psychology and society]*, 2, 44-65 [in Ukrainian].
- Guselceva M. S. (2013). *Jevoljucija psihologicheskogo znanija v smene tipov racional'nosti (istoriko-metodologicheskoe issledovanie) [Evolution of psychological knowledge in the change of types of rationality (historical and methodological research)]*. Moskva: Akropol [in Russian].
- Hirniak, A. N. (2021). *Psykhologhical fundamentals of participants modular-developmental interaction process in the higher educational establishments*. (Ext. abstr. Doct. diss.). Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].

- Husel'tseva, M. (2017). Metodolohichna optyka yak instrument piznannia [Methodological optics as a tool of cognition]. *Psykhohohiia i suspilstvo [Psychology and society]*, 4, 39-55 [in Ukrainian].
- Husel'tseva, M. (2020). Merezhevyi pluralizm u psykhohohii: perspektyvy poli metodohohii i transdystyplinarnosti [Network pluralism in psychology: prospects for the field of methodology and transdisciplinarity]. *Psykhohohiia i suspilstvo [Psychology and society]*, 2, 43-60 [in Ukrainian].
- Miasoid, P. (2016). *Psykhohohichne piznannia: istoriia, lohika, psykhohohiia [Psychological cognition: history, logic, psychology]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
- Miasoid, P. (2019). *Pryntsyp istoryzmu i myslennia u psykhohohii [The principle of historicism and thinking in psychology]*. *Psykhohohiia i suspilstvo [Psychology and society]*, 3/4, 38-72 [in Ukrainian].
- Miasoid, P. A., & Shatyрко, L. O. (Eds.). (2016). *Akademik V. A. Romenets: tvorchist i pratsi [Akademic V. A. Romenets: creativity and work]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
- Myasoid, P. A., & Furman, A. V. (Eds.). (2012). *Psykhohohiia vchynku: Shliakhmy tvorchosti V.A. Romentsia [Psychology act: the way of creativity, of Romenets V. A.]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
- Petrovskiy, A. V., & Yaroshevskiy, M. G. (2001). *Teoreticheskaya psihologiya [Theoretical psychology]*. Moscow: Akademiya [in Russian].
- Romenets, V. A. (2013). Predmet i pryntsypy istoryko-psykhohohichnoho doslidzhennia [Subject and principles of historical and psychological research]. *Psykhohohiia i suspilstvo [Psychology and society]*, 2, 6-27 [in Ukrainian].
- Romenets, V. A., & Manokha, P. I. (2017). *Istoriia psykhohohii XX stolittia [History of psychology of the twentieth century]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
- Rosin, V. M. (2005). *Psykhohohiia: teoriia i praktika [Psychology: theory and practice]*. Moscow: Omega-L [in Russian].
- Rubinchteyn, S. L. (2003). *Bytie i soznanie. Chelovek i mir [Being and consciousness. Human and the world]*. Sankt-Peterburg [in Russian].
- Shchedrovyskyi, H. (2000). Metodolohichna organizatsiya sferu psykhohohii [Methodological organizational sferi psichologii]. *Psykhohohiia i suspilstvo [Psychology and society]*, 2, 7-24 [in Ukrainian].
- Shchedrovyskyi, H. P. (2005). Skhema myslediialnosti – systemno-strukturna budova, znachennia i zmist [The scheme of mentality – the system-structural structure, meaning and content]. *Psykhohohiia i suspilstvo [Psychology and society]*, 4, 29-39 [in Ukrainian].

- Styopin, V. S. (2000). *Teoreticheskoe znanie: struktura, istoricheskaya evolyutsiya* [Theoretical knowledge: structure, historical evolution]. Moscow: Progress-Traditsiya [in Russian].
- Titov, I. (2019). Metodolohichni prinzipu postneklasuchnoia psykholohii [Methodological principles of postnonclassical psychology]. *Psychology and personality*, 1(15), 9-40 [in Ukrainian].

A. Furman, O. Furman

METHODOLOGICAL ORGANIZATION OF PSYCHOLOGY AS A SPHERE OF THINKING ACTIVITY

The methodological research is devoted to the substantiation of an alternative view on psychology as a universum of human life activity and thus as on a special worldview and on the ability to see everything in focus of human. This alternativity is based on the well-known idea of G. P. Shchedrovitsky, expressed in 1980, to consider psychology not as a science that has its own subject and method, but as "the whole world, perceived from a certain point of view." It is argued that such a broad understanding of psychology as a sphere of thinking-activity, firstly, does not deny the scientific (object-subject) method to its multidisciplinary development, although it indicates its reduction filters and explanatory limitations, and secondly, reveals a universal way to expand the competent horizon of the influence of psychology on personal and social life and cultural development of citizens and all mankind. The author's cyclic-deed approach became a complex tool for solving the last supertask, which made it possible to substantially detalize the canonical organizational scheme of V. A. Romenets' deed deployment in the form of four thematic research strategies of personal thinking-activity. In particular, at the stage of the situation the field of psychology is covered as the interpenetration of different rational humanistic knowledge and psychological work of any content and direction, original worldview and anthropocentric thinking-activity and as a result of the ubiquitous form of constructing social environment and way of human's life realization, which is explained by such innovative epistemic products as the scheme of thinking-activity, a six-level model of professional methodologization, a paradigmatic-research map, etc. At the stage of motivation, this area should get rid of the existing spontaneity and get a clear methodological organization that would harmonize psychological researches, design and methodical developments, techniques and practices into a single covital organism of development of all psycho-spiritually oriented thinking-activity, which, in turn, would stimulate socio-cultural approval of such basic components of spherical psychologization as work, thought communication, reflective activity, thinking, thinking-activity. The stage of action is a responsible for everyone and for all period of consolidation in the individual and mass consciousness of psychology understanding as an already formed and developed sphere of thinking-activity, which overcomes the narrow framework of purely natural-scientific consideration of psycho-spiritual reality and is primarily

interested in the intentions, goals and values of psychological work fulfillment in four dimensions (development of psychological knowledge, pure thinking, thinking-activity, and use of psychological toolkit) and in five basic types (theoretical, research-design, applied, empirical, psychocultural). The content of the post-action stage should be a continuous and almost total reflection of individual, collective and social thinking-activity creation of a multifaceted world of psychological practice and thus gaining new knowledge and competencies and enriching the experience of psychological work of all who belong to this field. Finally, mainly for the sake of applied visualization of the advocated ideas, concepts and methodologems, a detailed characteristic of the situational, motivational, active and post-action components of the educational content of the newly created author's program in the discipline "Psychology as a sphere of thinking-activity" was carried out, which has been successfully implemented for several years in the preparation of doctors of philosophy in psychology.

Keywords: *psychology as a science, psycho-spiritual, sphere of psychology, thinking-activity, cyclic-deed approach, research strategy, psychological work, methodologization, thought-deed, thought communication, psychological thinking, reflection, psychosophy, psychological culture, G. P. Shchedrovytsky, V. A. Romenets.*

Надійшла до редакції 2.06.2021 р.